

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

ГУБАРЬ Кирило Миколайович - студент 2-го курсу магістратури Юридичного інституту Київського міжнародного університету

В статті раскрыто историческое становление законодательства по защите нравственности, раскрыто понятие морали и нравственности, проведен анализ преступлений против нравственности, проведен анализ уголовного законодательства стран мира, по вопросу о системе преступлений против нравственности.

Ключові слова: мораль, моральність, злочини проти моральності.

Постановка проблеми

Українська державність за роки своєї незалежності вже набула незворотній та нездоланний характер. Досягнення цього ставить наступні достатньо складні завдання нашого розвитку. Одним із таких, мабуть, найбільш складних напрямків, є подальше вдосконалення демократії, розвиток прав і свобод людини, ствердження загальнолюдських та вітчизняних основ моральності в суспільстві, збереження особистої моралі кожною людиною. Але ті значні зміни, які відбуваються у світі у зв'язку з процесами глобалізації, перманентні реформи, які проводяться у нашому суспільстві, уточнення або зміна ідеологічних пріоритетів та цінностей, призводить до певної невизначеності як основ суспільної моральності, так і особистої моралі, що за останні часи дуже часто негативно проявляється в нашому суспільному житті. Взагалі можливо зазначити, що проблема захисту духовних та моральнісних підвалин суспільства, моралі кожної людини може бути віднесене до найбільш важли-

вих аспектів державної політики з питань національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вчинення умов та причин злочинів проти моральності у своїх працях приділяли увагу такі вчені, як: Ю.М. Антонян, В.І. Борисов, В.К. Грищук, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.О. Дудоров, В.М. Кудрявцев, В.В. Кузнєцов, Н.Ф. Кузнєцова, В.О. Навроцький, О.П. Рябчинська, А.В. Савченко, П.П. Сердюк, В.В. Сташис, М.І. Хавронюк, Є.В. Фесенко, С.С. Яценко та ін.

Цілі статті

З'ясувати значення поняття «мораль», «моральність» та провести аналіз злочинів проти моральності.

Виклад основного матеріалу

Першим законодавчим актом, який діяв на території України і яким передбачалася відповідальність за злочини проти моральності у їх сьогоднішньому порозумінні був Статут Великого Князівства Литовського в редакції 1588 р., де вони містилися у розділі чотирнадцятому «О воровстве всякого рода». Однак перша спроба систематизації злочинів цієї групи пов'язана з Укладенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р., яке передбачало самостійну главу «О преступлениях против общественной нравственности и нарушении ограждающих

онуую постановлений”. Цей законодавчий акт вперше у вітчизняному кримінальному праві встановив відповідальність за проституцію, хоча ця стаття застосовувалася рідко, а з прийняттям Статуту про покарання, які накладаються мировими судьями 1864 р., це діяння фактично було декриміналізовано [4, с.103]. Самостійну главу “О нарушении постановлений о надзоре за общественной нравственностью” містило і Кримінальне Укладення 1903 р. Але не дивлячись на це, слід зазначити, що ані у законодавця, ані у кримінально-правової доктрини не було достатньо чітких уявлень про моральність як об’єкт кримінально-правової охорони, про що свідчить розташування багатьох статей про злочини такого роду в інших розділах та главах (зокрема, “порушение над погребенным”, “порушение публичных памятников”, “умышленное развращение нравственности детей”, “вовлечение родителями своих детей в какое-либо преступление” та інші).

КК радянських часів моральність як об’єкт кримінально-правової охорони окремо не виділяли, хоча і містили деякі статті про злочини цієї групи.

У діючому КК України 2001 р. законодавець майже після сторічної перерви знову наділяє злочини проти моральності самостійним статусом. Однак, відокремлення в КК України 2001 р. злочинів, які аналізуються, в самостійний розділ обумовлено не тільки і не стільки даниною законодавчій традиції, скільки існуючим станом моральнісних устоїв суспільства, які на сучасному етапі розвитку держави потребують кримінально-правового захисту [4, с.106].

Мораль – система поглядів, уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві.

Мораль – один з основних способів нормативної регуляції дій людини. Мораль і право тісно переплітаються. Моральні норми суспільства, яке домінує у державі втілюються в законодавчих актах. І моральні, і правові норми є соціальними. Спільним для них є те, що обидва види слугують для регулювання і оцінки вчинків індивіда. До відмінностей можна віднести наступне: 1) право розробляється державою, мораль –

суспільством; 2) право закріплене в державних актах, мораль – ні; 3) за порушення норми права передбачаються санкції держави, за порушення норми моралі – суспільний осуд та критика[2, с.295].

Моральність – це порядок відносин між людьми, що існує в суспільстві за умови дотримання норм моралі.

Суспільна моральність – це погляди, уявлення і правила, що визначають поведінку, духовні та моральні якості, необхідні людині в суспільстві, та відповідні правила, що визначають умови нормального громадського життя людей.

Тому злочини проти громадського порядку та моральності можна визначити як умисні суспільно-небезпечні посягання на громадський порядок у різних сферах забезпечення життєдіяльності людей і моральні основи життя суспільства, взяті під охорону законом про кримінальну відповідальність[3, с.229].

Виходячи з безпосередніх об’єктів ці злочини можуть бути поділені на два види:

1) злочини проти громадського порядку (групове порушення громадського порядку – ст. 293, масові заворушення – ст. 294, заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, – ст. 295, хуліганство – ст. 296);

2) злочини проти моральності (наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого – ст. 297, незаконне проведення пошукових робіт на об’єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об’єктів культурної спадщини – ст. 298, знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду – ст. 298-1, жорстоке поводження з тваринами – ст. 299, ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію – ст. 300, ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів – ст. 301, створення або утримання місць розпусти і звідництва – ст. 302, сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією – ст. 303, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність – ст. 304).

У свою чергу, злочини проти суспільної моральності можна поділити на три види:

1) посягання на основні моральні принципи і цінності у сфері духовного і культурного життя суспільства (статті 297, 298, 299 і 300);

2) посягання на основні принципи моральності у сфері статевої відносин (статті 301, 302, 303);

3) посягання на основні принципи моральності у сфері морального і фізичного розвитку неповнолітніх (ч.2 ст.293, частини 2 і 3 ст.300, частини 2 і 3 ст.301, ч.3 ст.303, частини 3 і 4 ст.300, ст.304).

Аналіз кримінального законодавства країн світу щодо питання про систему злочинів проти моральності дозволяє зробити висновок про наявність дуже суперечливого ставлення національного законодавця до визначення кола діянь, які розглядаються як злочини проти моральності. З метою припинення такого суспільно небезпечного та ганебного явища як залучення дітей у заняття проституцією, а також залучення до створення предметів порнографічного характеру розробляються та приймаються двосторонні угоди між державами світової спільноти. Так, у 1910 р. була підписана Міжнародна конвенція «Про припинення торгівлі жінками». Даний нормативний акт зобов'язав держави вести боротьбу з таким злочином, як «залучення в розпусту неповнолітніх і повнолітніх жінок і дівчат, навіть якщо окремі дії, що є частинами цього злочинного діяння, були зроблені в різних країнах» [7].

Багато суперечливих питань даної конвенції усунула Женевська конвенція «Про заборону торгівлі жінками й дітьми», прийнята в 1921 р. [8]. Вона рекомендувала державам притягувати до кримінальної відповідальності суб'єктів, що втягують жінок і дітей у заняття проституцією. При Лізі Націй створюється спеціальний Дорадчий комітет з боротьби з торгівлею жінками й дітьми.

Важливою кроком на шляху протидії даним злочинам стало прийняття в 1949 р. у Нью-Йорку Конвенції «Про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатації проституції третіми особами» [9], вона замінила всі

міжнародні угоди, які раніше регулювали дане питання. При цьому кожна держава повинна заснувати на своїй території спеціальний орган, що буде центральним і координаційним органом боротьби з перерахованими міжнародними злочинами.

Положення кримінального законодавства країн світу щодо системи злочинів проти моральності свідчить, що, незважаючи на особливості законодавчої техніки, різні підходи національних КК до конструювання окремих складів злочинів, існують певні спільні тенденції кримінально-правового регулювання кола діянь, що аналізуються. Традиційно до цих злочинів відносять дії, пов'язані з проституцією, розповсюдженням порнографічних матеріалів чи творів, що пропагують культ насильства чи жорстокості. Але питання про юридичну природу таких діянь вирішується неоднозначно. Вони розглядаються як посягання на народне здоров'я, як злочини проти громадського порядку чи порядку управління, як статеві злочини. Навіть у державах, КК яких передбачає самостійну главу чи розділ, присвячений охороні моральності, немає єдності щодо самої назви цих злочинів [5, с.124].

Хоча мораль і моральність не тотожні поняття, законодавці практично не мають чітких уявлень про моральність як об'єкт кримінально-правової охорони.

Така ситуація не є випадковою. Справа в тому, що моральні відносини в чистому вигляді не існують. Вони не наділяються самостійним статусом як, скажімо, відносини політичні, економічні, правові тощо, а містяться в суспільних відносинах. Пригадаємо, що в кримінально-правовій літературі неодноразово пропонувалося передбачити таку ознаку злочину, як аморальність, а аморальний проступок традиційно визначається як діяння, вчинене у будь-якій сфері суспільного чи особистого життя, передбачене моральними нормами, внаслідок якого застосовуються заходи суспільно-морального характеру [12]. Саме ця обставина суттєво ускладнює побудову системи злочинів проти моральності та може поставити під сумнів обґрунтування відокремленості моральних відносин як самостійного об'єкта злочину. На нашу думку, об'єктом таких злочинів по-

винні визнаватися не всі відносини, що підлягають моральнісній регуляції, а лише ті, через які морально-етичні норми і правила, схвалені суспільством, трансформуються у свідомості кожного члена даної спільноти [5, с.126].

На сьогоднішній КК України, а саме, як зазначалося, розділ XII, виокремлює злочини проти громадського порядку та моральності. Суспільна небезпека цих діянь полягає в тому, що вони заподіють або ставлять під загрозу заподіяння істотної шкоди громадському порядку та моральним основам життя суспільства. Сукупність цих відносин є родовим об'єктом зазначених злочинів [1].

У цілому, можна констатувати, що, як кримінально-правові поняття громадський порядок та моральність істотно відрізняються між собою. Відповідні суспільні відносини становлять не єдиний родовий об'єкт, а дві різні відносно відокремлені групи суспільних відносин, кожна з яких заслуговує на те, щоб становити самостійний об'єкт кримінально-правової охорони.

Виокремлення у КК України моральності як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони є прогресивним явищем. Це, по-перше, дасть змогу акцентувати увагу саме на цій проблемі (про її серйозність свідчить Закон України «Про захист суспільної моралі», прийнятий 26.11.2003 р.) [1], по-друге, сприятиме інтенсифікації наукових досліджень у цій сфері, що дозволить, врешті-решт, як визначитися з об'єктом і побудувати досить повну систему, так і напрацювати критерії розмежування злочинів порти моральності із суміжними складами злочинів.

Міжнародну конвенцію про припинення обігу порнографічних видань і торгівлі ними за 70 років її існування ратифікували не набагато більше 60 держав. Ніяких спроб до розширення сфери її діяльності міжнародне співтовариство дотепер не вживає. Це пояснюється тим, що фактично ця Конвенція давно вже не виконується в повному обсязі. Виготовлення порнографії усе більше входить у світ мистецтва буржуазного суспільства й не засуджується, що зводить нанівець основні положення Конвенції. Не ведеться належна боротьба й з міжнарод-

ним поширенням порнографії. Буржуазна демократія вважає своїм історичним завданням уседозволеність сексуального життя людини. Величезними тиражами друкуються порнографічні книги, журнали і газети. Широке поширення одержали порнографічні кіно – і відеофільми, телевізійні передачі. Термін «порнографія» став витіснятися некримінальним «еротика», а непристойні з погляду моральності з добуток й предмети сьогодні стали йменуватися еротичними й, отже, дозволеними [5].

Не виконуються й національні кримінальні закони протидії цим злочинами. Наприклад, усім відоме широке поширення порнографічних добутоків і предметів у Данії. Її називають законодавицею «порнографічної моди». У той же час у цій країні Кримінальний кодекс передбачає покарання не тільки за діяння, названі в Конвенції 1910 р., але й за її зм'якшені види, які «служать винятково для спекуляції на порушенні чутливості» [3]. На практиці ці норми давно вже не застосовуються правоохоронними органами. Те ж саме можна сказати й про Австрію, де дотепер діє «Закон про боротьбу з непристойними публікаціями й про захист молоді від небезпечного морального псування». Закон з такою гарною назвою також фіктивний.

З урахуванням міжнародної суспільної небезпеки цих злочинів й їхньої поширеності назріла необхідність перегляду, ревізії Конвенції 1910 р. або прийняття нової універсальної конвенції про боротьбу з порнографічними злочинами й удосконалення національного кримінального законодавства про відповідальність за їхнє вчинення.

Висновки

Система злочинів проти моральності, передбачена кримінальним законодавством України, є однією з найбільш повних та розвинутих. Цьому, безсумнівно, сприяло відокремлення моральності у якості самостійного об'єкта кримінально-правової охорони. Разом із тим аналіз кримінального законодавства країн світу щодо зазначеної проблеми дозволяє зробити висновок, що вдосконалення цієї системи не тільки можливе, а й необхідне і може здійснюватися шляхом:-

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито історичне становлення законодавства щодо захисту моральності, розкрито поняття моралі та моральності, проведено аналіз злочинів проти моральності, проведено аналіз кримінального законодавства країн світу, щодо питання про систему злочинів проти моральності.

SUMMARY

The article deals with the historical formation of legislation for the protection of morals, revealed the concept of morality and ethics, the analysis of crimes against morality, the analysis of criminal law countries, on the issue of system crimes against morality

а) доповнення розділу XII КК України іншими складами злочинів, основним безпосереднім об'єктом яких є певні сфери моральнісних устоїв суспільства; б) певного корегування ознак об'єктивної сторони деяких злочинів проти моральності; в) приведення санкцій статей, які передбачають відповідальність за злочини проти моральності у відповідність із справжнім ступенем небезпеки цих злочинних проявів.

Злочини проти моральності можна визначити як передбачені КК України суспільно небезпечні діяння, вчинені суб'єктом злочину, які спрямовані на заподіяння шкоди певним сферам моральнісних устоїв суспільства.

Література

1. Закон України «Про захист суспільної моралі» : від 26.11.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1296-15>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / М. І. Бажанов, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Юрінком Інтер ; Х. : Право, 2009. – 544 с.

3. Кримінальне право України : Особлива частина : підручник / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Лихова та ін.; за ред. П. С. Матишевського, С. С. Яценка, П. П. Андрушка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 673с.

4. Кучанська Л.С. Злочини проти моральності: історичний аспект // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – Одеса, 2004. – № 4. – С. 103-108.

5. Кучанська Л. Кримінальне законодавство про злочини проти моральності: порівняльно-правовий аспект // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 8. – С. 124-127.

6. Кузнецова Н. Ф. Специфические признаки преступления / Н. Ф. Кузнецова // Избранные труды / Н. Ф. Кузнецова ; под ред. В. Н. Кудрявцева. – СПб. : ЮЦ Пресс , 2003. – 834 с.

7. Міжнародна конвенція «Про припинення торгівлі жінками» : від 04.05.1910 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_791.

8. Міжнародна конвенція «Про заборону торгівлі жінками й дітьми» : від 30.12.1921 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmv.gov.ua/divinfo.asp?Id=191165>.

9. Міжнародна конвенція «Про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатації проституції третіми особами» : від 02.12.1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_162?test=X7MfyrcSgky490IZioUBaShNd16QsFggkRb1c.

10. Міжнародна угода «Про боротьбу з поширенням порнографічних видань» : від 15.05.1910 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=41902.